О.Й. ВОВК

Олександр Йосипович Вовк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0000-0003-0094-6106

ЗВІД МІСЦЕВИХ ЗАКОНІВ ЗАХІДНИХ ГУБЕРНІЙ 1837 РОКУ – ПАМ'ЯТКА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Нинішнє вітчизняне місцеве самоврядування має свою тисячолітню історію становлення та подальшого розвитку, кожен із періодів якої характеризується пам'ятками муніципального права, що містять інформацію про правове регулювання суспільних відносин у сільських, міських і територіальних громадах та стан органів самоврядування різних рівнів і форм в Україні протягом формування її правової системи. Знання головних положень історичних джерел муніципального права, особливо XIX початку – XX ст., коли в більшості європейських країн були закладені правові основи модерного державного устрою, необхідно для якісного юридичного оформлення сучасної децентралізації управління та реформи місцевого самоврядування в Україні.

Сучасна актуальність дослідження аргументується тим, що хоча протягом минулих років аналізом джерел та пам'яток, які характеризують положення міського самоврядування в Російській імперії, займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як О.Є. Блажівська, Н.О. Бойко, А.Л. Богунська, А.В. Бочаров, Р.Б. Воробей, Ю.М. Глизь, Ю.А. Глушенко, В.Д. Гончаренко, В.Д. Гончаров, В.П. Горбачев, П.Ф. Гураль, І.А. Грицяк, О.А. Далина, О.С. Дворечевська, Ю.Л. Дмитришин, В.В. Дмитрієв, А.О. Дорошева, М.А. Зайцев, О.В. Звіздай, С.В. Кодан, В.К. Козирев, І.В. Козюра, С.В. Кондратюк, В.М. Константинова, Л.Е. Лаптева, В.В. Луць, В.А. Малхозов, В.Г. Маргасова, О.М. Марченко, Ю.М. Медведєв, О.І. Нелін, Ю.О. Нікітін, Ю.К. Пивоварова, Т.М. Плаксий, В.В. Романченко, О.М. Руденко, О.О. Самойленко, А.В. Седляр, Д. Селіхов, А.С. Сіроткін, О.Г. Соловйова, В.Н. Станко, С.М. Стременовський, Н.В. Ткаленко, Є.П. Толмачев, Ф.Г. Турченко, С.О. Февральов тощо, однак в історико-правовому аспекті детальне наукове дослідження постанов Зводу законів західних губерній 1837 р. (далі – Звід законів 1837 р.) стосовно міського самоврядування останнім часом спеціально не проводилось.

Метою наукового дослідження даної роботи є об'єктивне історико-правове охарактеризування змісту норм Зводу законів західних губерній Російської імперії 1837 р. як пам'ятки пізнання муніципального права України першої половини XIX ст. та визначення з його постанов про стан самоврядування в українських містах під час проведення масштабної систематизації законодавства в Російській державі.

Насамперед потрібно зазначити, що в процесі підготовки всеосяжної систематизації права в Російській імперії першої половини XIX ст. існували дві концепції в її проведенні, прихильниками яких були як нововладці, так і науковці. Одні з них, беручи приклад із Франції, Австрії, Пруссії, наполягали на створенні єдиних для всіх областей імперії збірників законодавства. Інші представники вказували на те, що упорядковуючи законодавство потрібно враховувати соціально-політичні обставини, економічний рівень господарства та правові традиції окремих провінцій, і через це обстоювали підготовку та ухвалення на основі місцевого права партикулярних кодексів, передусім для губерній Прибалтики, Польщі, Білорусії та Правобережної України. Автор підтримує думку Ю. Пивоварової, що незважаючи на хід поступового витиснення місцевих правових особливостей російська центральна влада при проведенні загальної систематизації імперського законодавства деякою мірою визнавала самостійність і своєрідність правового регулювання в західних губерніях¹. Проте одним із негараздів, як зазначають науковці, при розмежуванні місцевого і загальноімперського права межі були проведені на шкоду першому². Все ж таки саме чинним збірником норм місцевого права для Правобережної України (Київська, Волинська та Подільська губернії) повинен стати на той час Звід місцевих законів західних губерній Російської імперії 1837 р., проєкт якого був підготовлений Другим відділенням Особистої його імператорської величності канцелярії. Управителем даного відділення з моменту утворення 4 квітня 1826 р. був призначений видатний правознавець М.А. Балуг'янський, а безпосереднім керівником редакційної групи, що працювала над текстом Зводу законів 1837 р. став І. Данилович, помічниками чиновники Другого відділення – Ф. Малевський, К. Іллічевський, В. Замятнин, колишній професор Віленського університету А. Коровицький та юрист-практик О. Кукевич. Підготовлений проєкт Зводу місцевих законів західних губерній Російської імперії в 1837 р. був надрукований для того, щоб із ним ознайомилися більше коло юристів та державних чиновників з метою представити свої зауваження і пропозиції до Державної ради. Водночас протягом 1838 р. перемагає концепція поширення в усіх провінціях загальноно-

сійської системи законодавства, яку підтримав сам імператор Микола I. Тому повністю готовий до вступу в дію Звід законів 1837 р. так і не набуває чинності.

Джерельна основа Зводу законів 1837 р. різноманітна, а саме: норми українського звичаєвого права; привілеї, постанови, конституції литовсько-польського права; гетьманські універсали та інструкції; іменні й сенатські укази російської влади; декрети судової практики українських статутних та міських судів. Крім того, кодифікаторами були використанні наступні збірники законодавства та їх проекти: Інструкція судам 1730 р.; Книга «Зерцало саксонів, або право сакське та магдебурзьке» в перекладі 1733 р.; Процес короткий приказний 1734 р.; Права за якими судиться малоросійський народ 1743 р.; Суд і розправа в правах малоросійських 1750 р.; Зібрання малоросійських прав 1807 р.; Литовський статут у редакції 1811 р.; Звід законів Російської імперії 1832 р. тощо. Джерельною основою для Зводу законів 1837 р. міг також стати такий збірник, як «Звід місцевих законів губерній та областей, приєднаних від Польщі», активна фаза систематизаційної роботи над яким на чолі з А.Р. Повстанським почалася в 1804 р., коли для його підготовки у структурі Комісії складання законів була заснована особлива експедиція, що складалася з рефендарія, його помічника та трьох редакторів відділень для так званих губерній Західних (Польських), Білоруських і Малоросії. Дана експедиція згідно зі спільним планом повинна була зібрати місцеві закони, порівняти їх із загальними і скласти проекти місцевих Уложень. Крім того, в 1804 р. для прискорення справи було визнано корисним: по-перше, розіслати законодавчі питання, які складені із суттєвими місцевим обставинам змінами у всі губернії; по-друге, обрати на місцях обізнаних і досвідчених кореспондентів, покладаючи їм в обов'язок оповіщати про місцеві відмінності та доручити на їх розсуд складання окремих частин Уложення в особливості³. У 1809 р. Польське та Малоросійське відділення були об'єднані, а їх роботі надане інше направлення; замість пошуку в місцевих законах відмінностей і винятків від загальних, було визнано доречним скласти повні Зводи місцевих постанов, для того щоб визначити, в чому вони подібні та чим можуть бути зближені із загальними⁴.

Надалі для покращення роботи над складанням Зводів місцевих законів центральною владою в 1818 р. було вирішено у всіх так званих Західних губерніях утворити особливі Комітети з досвідчених осіб, надавши їм більш широке поле для законотворчості. Проте, вказані Комітети почали свої заняття не одночасно, а саме: Малоросійський у 1818 р.; Мінський, Волинський і Подільський 1820 р.; Білоруський, Віленський та Гродненський у 1821 р.; Київський та Білостоцький так і не приступили до відкриття своїх засідань⁵. Однак усі ці Комітети не тільки не довершили, а й навіть не почали того, що їм було доручено і свою діяльність припинили⁶. Тобто розпочата систематизаційна робота з підготовки проекту «Зводу місцевих законів губерній та областей, приєднаних від Польщі» так і не була завершена, але документальні матеріали, накопичені протягом роботи особливої експедиції та губернських комітетів були використані в майбутньому при підготовці проектів Зводу законів Російської імперії та Зводу місцевих законів західних губерній.

Структура Зводу законів 1837 р. у теоретико-правовому порівнянні з минулими збірниками законодавчих актів досить чітка та водночас розгалужена. Укладачі розподілили правові норми даного зводу в наступному порядку:

Вступ;

– Частина перша «Законои про стани»;

1) Книга перша «Про різні роди станів та відмінності прав їм наданих»;

2) Книга друга «Про акти станові»;

– Частина друга «Законои цивільні»;

1) Книга перша «Про права та обов'язки сімейні»;

2) Книга друга «Про порядок набуття та укріплення прав на майна взагалі»;

3) Книга третя «Про порядок набуття та укріплення прав на майна в особливості»;

4) Книга четверта «Про зобов'язання з договорів»;

5) Книга п'ята «Про виробництво справ безспірних порядком виконавчим»;

– Частина третя «Законои про судові обряди, про судовиробництво, і про заходи цивільних стягнень»;

1) Книга перша «Про судові обряди»;

2) Книга друга «Про судовиробництво»;

3) Книга третя «Про заходи цивільних стягнень»;

Додатки до Зводу законів західних губерній.

Детально кожна з книг поділялась відповідно на розділи, глави, відділення та параграфи з виносками⁷.

Переважно правові норми, що стосувалися міського (муніципального) права, були зосереджені в Розділі III (Книга перша Частини першої) під назвою «Про міських обивателів»⁸, Главі III (Книга друга Частини першої, Розділ II) «Про акти станові міських обивателів»⁹ та Розділі III (Книга друга Частини першої) під назвою «Про особливі акти станові міських та сільських обивателів»¹⁰.

Потрібно зазначити, що в першій половині XIX ст. нормами міського права регулювалися не тільки діяльність органів міського самоврядування, а й визначалися права та обов'язки окремого міщанського стану, їх належність до міської громади, які й були зосереджені в Зводі законів західних губерній 1837 р.

Так, найбільший за кількістю міських станових положень Розділ третій «Про міських обивателів» складався з п'яти глав, перша з яких поділялась ще й на відділення, а саме:

– Глава перша «Про набуття прав міського стану і про його докази»;

Відділення перше «Про різного роду стани міських обивателів»;

Відділення друге «Про вступ до стану міських обивателів та повідомлення про це»;

Відділення третє «Про докази міського стану»;

– Глава друга «Про права міського стану у складі міської громади»;

– Глава третя «Про права міського стану, в особливості кожній особі належних»;

– Глава четверта «Про перехід з міського стану і припинення прав»;

– Глава п'ята «Про почесних громадян Західних губерній»¹¹.

Аналізуючи зміст основних положень міського права Зводу 1837 р., насамперед слід наголосити, що деяка кількість його параграфів має бланкетний спосіб викладу. Тобто, як вказують теоретики права, в них містяться посилання не на якесь конкретне нормативне розпорядження, а на інший нормативний акт¹². У даному випадку в Розділі третьому «Про міських обивателів» Зводу законів західних губерній 1837 р. найчастіше зустрічаються відсилання до статей Загального Зводу законів про стани (9 том Зводу законів Російської імперії, редакції 1832 р.), а саме: наступні параграфи вміщують в собі посилання на статті: параграф 98 на ст. ст. 240–245; параграф 102 на ст. ст. 246–273 та 276–286; параграф 104 на ст. 287; параграф 106 на ст. ст. 288–324; параграф 107 на ст. ст. 325–327 та ст. ст. 329–336; параграф 110 на ст. ст. 337–344; параграф 112 на ст. ст. 351–362; параграф 113 на ст. ст. 271–272. Крім того, в Главі III (Книга друга Частини першої, Розділ II) «Про акти станові міських обивателів» у параграфі 198 вміщено посилання на ст. ст. 994–1008, а в Розділі III (Книга друга Частини першої) під назвою «Про особливі акти станові міських та сільських обивателів» у параграфі 199 є посилання на додаток до ст. 1010 Загального Зводу законів про стани. Це було доцільним прийомом юридичної техніки для того, щоб запобігти непотрібним повторенням у різних збірниках законодавства.

Кодифікатори у Зводі 1837 р. технічно застосували відсилання на вже встановлені за Зводом законів Російської імперії 1832 р. наступні положення: визначеність осіб міських обивателів взагалі та в особливості купців, ремісників тощо¹³; особливості вступу у стан міських обивателів та про порядок зарахування до міської громади¹⁴; доказові підтвердження належності до міського стану, серед яких найчастіше були записи у приходських книгах, цехові листи, указні грамоти, ухвали суду тощо¹⁵; організаційну діяльність зборів міських громад та про їх склад і компетенцію¹⁶; повноважну спрямованість міських депутатських; закріпленість принципу про те, що міський обиватель без суду не може бути позбавлений станових, доброго ім'я та честі¹⁸; забезпеченість міських станових прав у порядку проходження служби, виконанню державних повинностей, захисту майна тощо¹⁹; забезпеченість станових гарантій при переході з визначеного міського стану, наприклад, в іншу міську громаду, на військову службу тощо²⁰; особливості набуття станового положення почесного громадянина та його прав і переваг, наприклад, свобода від подушної податі, звільнення від рекрутської повинності, заборона тілесних покарань тощо²¹; причинність припинення почесного громадянства, наприклад, за злісне банкрутство, переходу до ремісничого цеху тощо²²; підтверджувальність в актових документах (приходські, полкові, обивательські, бархатні актові книги, відомості, жалувані грамоти, зводи уставу про ревізії або народні переписи тощо) причетності до того чи іншого стану взагалі та міських обивателів зокрема²³. Тобто для теоретичного та практичного сприйняття положень тогочасного міського права правникам та службовцям губерній Правобережної України потрібно було одночасно використовувати два збірники – місцевий Звід місцевих законів західних губерній 1837 р. та загальноімперський дев'ятий том Зводу законів Російської імперії 1832 р. Це було можливим через те, як вказує С. Февральов, що у 1826–1832 рр. при проведенні систематизації законодавства Звід законів Російської імперії позиціонується як звід загальнодержавного законодавства (загальних для всієї імперії законів) на відміну від зводів місцевих узаконень як зводів партикулярних правових актів у рамках місцевих правових систем у кожному національному регіоні²⁴. Безумовно, це стосується якраз місцевої української правової системи першої половини XIX ст. Тому автор підтримує твердження науковців про те, що Основні державні закони Російської імперії (Звід законів Російської імперії, том I, частина 1), розроблені в 1832 р., закріпили два рівні системи права в Російській імперії – загальнодержавне право і місцеве право²⁵. Підтвердженням цьому є саме положення місцевого права, вміщені у Зводі 1837 р.

Особливістю постанов Зводу законів західних губерній Російської імперії 1837 року, що позитивно відрізняло його від загальноімперських законодавчих актів, на наш погляд, було встановлення в його тексті понять про громадян західних губерній та вільних людей як міських обивателів. Так у параграфі 100 Розділу третього «Про міських обивателів» зафіксовано: «Під ім'ям громадян Західних губерній розуміються всі ті з осіб, що іменувалися до цього шляхтою, яка проживала в містах. Та не довів установленим порядком дворянського свого походження в звання це записавшись. Особи ці складають у місті особливий стан; до міської громади вони приєднуються тільки в тих випадках коли їх число малозначне»²⁶. І зразу в наступному 101 параграфі даного розділу дається визначення вільних людей: «Під ім'ям вільних людей розуміють ті з закордонних вихідців, які в містах західних губерній улаштувалися і так в переписах названі»²⁷. Тобто на відміну від інших міст Російської імперії в українських містах Правобережної України, Волині та Поділля юридично встановлювався окремий прошарок міських обивателів – громадяни та вільні люди, які залучалися до міського самоврядування. А їхні діти згідно з параграфом 105 даного Зводу 1837 р., які народилися під час перебування їх батька на військовій службі, поверталися в сімейства їх попередньої спільноти²⁸. Також зараховувалися до громадян або вільних людей як міських обивателів. Для міських обивателів під ім'ям громадян західних губерній, згідно з параграфом 108 Зводу 1837 р., поміж виконання ними земських повинностей, належало ще відправлення воїнської повинності в натурі та платіж подимного збору за загальноросійськими

правилами саме постановлених для цієї категорії людей²⁹. Винятком із загального законодавства для громадян міст західних губерній було те, що згідно з параграфом 113 Зводу 1837 р. їм не заборонялось вступати в міський стан інших губерній з виконанням податків та повинностей цього звання, в які вони на вказаних підставах підпишуться не вимагаючи згоди на це міських громад, в які вони переходять³⁰. Що стосується вільних людей західних губерній, які приписані до міських громад, то винятком із загальних законів було положення параграфу 117 Зводу 1837 р., в якому зазначалося, що вони можуть переходити в купецьке та міщанське звання та з одного міста в інше за загальними правилами, постановленими для міщан із тим, що при перерахуванні їх в іншу губернію або в купецьке і міщанське звання, то виплачували вони податки до наступної ревізії відповідно останнього міста³¹.

Важлива відзнака положень Зводу законів західних губерній Російської імперії в порівнянні зі змістом дев'ятого тому «Про стани» Зводу законів Російської імперії 1832 р. стосувалася також такої категорії міських обивателів, як почесних громадян західних губерній, що вбачається в параграфах 115–116, 118–119 Зводу 1837 р. Так у параграфі 115 Глави п'ятої «Про почесних громадян Західних губерній» конкретно вказується: «Тих із міських обивателів під ім'ям громадян Західних губерній вище зазначених, які причетні до яких учених занять, як то: лікарям, вчителям, художникам, а рівно тим що мають узаконенні свідотства про адвокатське звання присвоюється назва почесні громадяни Західних губерній». У наступному 116 параграфі роз'яснюється хто належить до художників, які мають право на звання почесних громадян, а саме: живописців, літографів, граверів, різчиків на каміннях та металах, архітектори, скульптори тощо, але не мастерові та ремісники, заняття яких по загальним узаконенням потребують приписки в цехи, а також громадяни, що отримують на звання художника диплом чи свідотство від Академії художеств. Виключною особливістю згідно параграфу 118 Зводу 1837 р. також було те, що при заміні воїнської повинності в натурі почесні громадяни західних губерній на відміну від інших губерній, обкладалися особливим грошовим збором у тисячу рублів асигнаціями за кожного чоловіка³². Важливим також було те, що діти почесних громадян відповідно до параграфу 119 Зводу 1837 р., причислювалися до міщанства за місцем постійного перебування, якщо не поступили вони у вищий стан за силою загальних законів³³. До другорядних особливостей положень Зводу 1837 р. було те, що в підтвердження станових прав для громадян західних губерній ревізійні сказки замінювалися посімейними списками³⁴. Тобто громадяни, вільні люди, почесні громадяни як окремі категорії міських обивателів західних губерній взагалі та західноукраїнських у складі Російської імперії зокрема мали хоча й незначні, але свої особливі права та обов'язки в порівнянні з міщанами інших міст держави.

Потрібно також вказати, що норми міського (муніципального) права Зводу місцевих законів західних губерній Російської імперії 1837 р. в основному не протирічили головному джерелу міського самоврядування для українських міст першої половини XIX ст., яким була Грамота на права і вигоди містам Російської імперії від 21 квітня 1785 р.³⁵ Хоча через причини, зазначені вище, на початку 40-х років XIX ст. в Російській імперії запроваджується єдине законодавство взагалі та міське (муніципальне) зокрема, тексти Зводу 1837 р. залишився правовим джерелом при подальшому удосконаленню та впорядкуванню права. Так його положення були запозичені при підготовці нового видання Зводу законів Російської імперії 1857 р., а саме дев'ятого тому «Закопи про стани», коли в Розділі третьому «Про міських обивателів»³⁶ вносились деякі зміни щодо правового положення почесних громадян. Згодом Звід місцевих законів західних губерній 1837 р. як джерело місцевого права був використаний під час роботи над «Положенням про громадське управління міста Одеси» 1863 р.³⁷ На нашу думку, Звід місцевих законів західних губерній 1837 р. залишається неабияким змістовним навчальним посібником для вітчизняних юристів, особливо під час дворічного перехідного періоду, про що йшлося в пункті 7 Іменного указу даного Сенату, «Про розповсюдження сили діючих Російських цивільних законів, на всі Західні, повернуті від Польщі області» 25 червня 1840 р.³⁸ Пізніше, дореволюційні науковці навіть на початку XX ст. вказували, що Звід 1837 р. зберігав і тоді практичне значення у всіх тих випадках, коли мова йшла про правовідносини, які виникли до указу 1840 р. та, відповідно, підлягали обговоренню на основі тогочасних місцевих законів³⁹, з чим автор повністю погоджується.

З огляду на зазначене є можливість дійти до таких висновків: по-перше, кодифікований збірник права «Звід місцевих законів західних губерній» 1837 р. як правова пам'ятка вітчизняного права взагалі та муніципального права України зокрема важлива тим, що положення його змісту відображують тогочасні суспільні відносини у сфері міського самоврядування в українських містах Волинської, Київської та Подільської губерній першої половини XIX ст.; по-друге, наразі його ухвалення своїми правовими нормами даний збірник поза все повинен був також закріплювати правове становище міського населення, сприяти забезпеченню права міських мешканців на об'єднання в міські громади та вказував на майбутнє удосконалення вітчизняного міського самоврядування; по-третє, як навчальний посібник Звід 1837 р. зберігав своє теоретико-правове та практичне значення до початку XX ст. Дослідження положень «Зводу місцевих законів західних губерній» 1837 р., що вміщував у собі норми переважно цивільного, цивільно-процесуального, державного галузей права, у тому числі міського, необхідно продовжувати в якості правового джерела подальшої систематизації права та юридичного забезпечення адміністративно-політичних реформ в українських землях другої половини XIX – початку XX століть.

- ¹ Пивоварова Ю. К вопросу об истории создания Свода законов западных губерний. URL: http://bseu.by:8080/bitstream/edoc/7094/2/Pivovarova_Yu_Nac_ekonomika_RB_2011_S_246-247_ocr.pdf
- ² Блажівська О.Є. Звід місцевих законів західних губерній як пам'ятка цивільного законодавства на українських землях. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 60–68. С. 63.
- ³ Обзорение исторических сведений о составлении свода местных законов западных губерний. Изд. М.Я. Пергамент; А.Э. Нольде. СПб.: Т-во Р. Голике и А. Вильборг, 1910. 64 с. С. 39.
- ⁴ Там само. С. 40.
- ⁵ Там само.
- ⁶ Там само. С. 41.
- ⁷ Свод местных законов западных губерний. Проект. Издали по поручению юридического факультета Императорского Санкт-Петербургского университета: М.Я. Пергамент, А.Э. Нольде. Санкт-Петербург: Товарищество Р. Голике и А. Вильборг, 1910. XII, 446 с. С. 431–446.
- ⁸ Там само. С. 26.
- ⁹ Там само. С. 49.
- ¹⁰ Там само. С. 50.
- ¹¹ Там само. С. 26–32.
- ¹² Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с. С. 292.
- ¹³ Свод законов о состоянии людей в государстве. Санкт-Петербург: Печатано в типографии II Отделения Собственной его императорского величества канцелярии, 1832. 459 с. С. 74–75. URL: https://ru.wikisource.org/w/index.php?search=Свод+законов+Российской+империи.+Том+_IX_%281832%29.pdf&title=Служебная:Поиск&profile=advanced&fulltext=1&advanced-Search-current=%7B%7D&ns0=1&ns106=1
- ¹⁴ Там само. С. 76–86.
- ¹⁵ Там само. С. 87–88.
- ¹⁶ Там само. С. 96–97.
- ¹⁷ Там само. С. 97–98.
- ¹⁸ Там само. С. 98–105.
- ¹⁹ Там само. С. 106–113.
- ²⁰ Там само. С. 113–119.
- ²¹ Там само. С. 106–113.
- ²² Там само. С. 120.
- ²³ Там само. С. 283–300.
- ²⁴ Февралёв С.А. Политико-юридическая природа местного права в Российской империи (вторая половина XVII – начало XX вв. *Право и политика*. 2012. № 2 (146). С. 327–338. С. 335.
- ²⁵ Кодан С.В., Февралёв С.А. Местное право национальных регионов Российской империи: истоки, место в политике и идеологии, юридическая природа (вторая половина XVII – начало XX вв.). *Юридические исследования*. 2013. № 2. С. 74–154. DOI: 10.7256/2305-9699.2013.2.464 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=464
- ²⁶ Свод местных законов западных губерний. Проект. Издали по поручению юридического факультета Императорского Санкт-Петербургского университета: М.Я. Пергамент, А.Э. Нольде. Санкт-Петербург: Товарищество Р. Голике и А. Вильборг, 1910. XII, 446 с. С. 26.
- ²⁷ Там само. С. 27.
- ²⁸ Там само. С. 27.
- ²⁹ Там само. С. 30.
- ³⁰ Там само. С. 30.
- ³¹ Там само. С. 31.
- ³² Там само. С. 31.
- ³³ Там само. С. 32.
- ³⁴ Там само. С. 50.
- ³⁵ Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. Том XXII. 1784–1788. Санкт-Петербург: В Типографии II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. 1158 с. С. 358.
- ³⁶ Свод законов Российской империи. Издание 1857 года. Законы о состояниях. Санкт-Петербург: Типография Второго отделения Собственной его императорского величества канцелярии, 1857. 572 с. С. 87–127.
- ³⁷ Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Том XXXVIII. Отделение первое. 1863. От № 37827–38621. Санкт-Петербург: В Типографии II Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1866. 940 с. С. 402.
- ³⁸ Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Том XV. Отделение первое. 1840. От № 13044–14140. Санкт-Петербург: В Типографии II Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1841. 855 с. С. 444.
- ³⁹ Свод местных законов западных губерний. Проект. Издали по поручению юридического факультета Императорского Санкт-Петербургского университета: М.Я. Пергамент, А.Э. Нольде. Санкт-Петербург: Товарищество Р. Голике и А. Вильборг, 1910. XII, 446 с. С. XI.

Резюме

Вовк О.Й. Звід місцевих законів західних губерній 1837 року – пам'ятка муніципального права України.

У статті аналізується пам'ятка муніципального (міського) права України – «Звід місцевих законів західних губерній» 1837 р., що був кодифікованим збірником нормативних актів XIX ст. Розглядаються особливості створення даного збірника, його структура, зміст та детально аналізуються положення, присвячені правовому становищу міських мешканців українських міст Волинської, Київської та Подільської губерній де він повинен був діяти.

Ключові слова: кодифікація права, міське право, станові акти, постанови, стани, міські обивателі, почесні громадяни, самоврядування, громада.

Резюме

Вовк А.И. Свод местных законов западных губерний 1837 года – памятник муниципального права Украины.

В статье анализируется памятник муниципального (городского) права Украины – «Свод местных законов западных губерний» 1837 г., который был кодифицированным сборником нормативных актов XIX в. Рассматриваются особенности создания данного сборника, его структура, содержание и подробно анализируются положения, посвященные правовому положению городских жителей украинских городов Волынской, Киевской и Подольской губерний, где он должен был действовать.

Ключевые слова: кодификация права, городское право, сословные акты, постановления, сословия, городские обыватели, почетные граждане, самоуправление, община.

Summary

Oleksandr Vovk. The Code of Local Laws of the Western Provinces of 1837 as the monument of municipal law of Ukraine.

It is established that the Code of Local Laws of the Western Provinces of 1837 (the Code of 1837), the draft of which has been prepared by the Second Department of His Imperial Majesty's Own Chancellery was to be the codified collection of local law for Kyiv, Volyn and Podil Provinces in the 1830s. However, in 1838 the concept of expanding the all-Russian system of legislation to all provinces strengthened, so the fully prepared Code of 1837 did not come into force, but it was used as a manual for legal scholars and practitioners.

It is established that the sources for the Code of 1837 were the norms of Ukrainian customary law; privileges, regulations, constitutions of Lithuanian and Polish law; universals and instructions of the hetmans; nominal and senate decrees of the Russian authorities; decrees of judicial practice of Ukrainian state, statutory and town courts. In theoretical and legal comparison with other collections of legislative acts of that time, the structure of the Code of 1837 is quite clear and at the same time branched out, namely it consists of: Introduction; Part I "Laws on estates"; Part II "Civil laws"; Part III "Laws on judicial rites, on court proceedings, and on measures of civil penalties"; Annexes. Each of the books was divided into sections, subsections, chapters, and paragraphs with footnotes. Legal norms concerning town (municipal) law were mostly concentrated in Section III (Book I Part I) "On townspeople", Subsection III (Book II Part I Section II) "On acts of the estate of townspeople" and Section III (Book II Part I) "On special acts of the estate of townspeople and countryside".

It is noted that in the first half of 19th century norms of town law regulated not only the activities of town self-government, but also determined the rights and duties of a particular townee estate, their belonging to the town community, which were concentrated in the Code of 1837. Having analyzed the content of the main provisions of the town law of the Code of 1837, it should be noted that a certain number of its paragraphs have a blanket way of formulating. In the Code of 1837, the codifiers technically used the reference to the articles of the Code of Laws of the Russian Empire of 1832. The peculiarity of the regulations of the Code of 1837 was the establishment of concepts of citizens of western provinces and of free people as townspeople in its text. An important feature of the provisions of the Code of 1837 also concerned such a category of townspeople as honorary citizens of the western provinces. The norms of municipal law of the Code of 1837 did not contradict the main source of municipal self-government for Ukrainian towns in the first half of the 19th century, that is the Charter on the Rights and Benefits of the cities of the Russian Empire of 21 April 1785. The Code of 1837 preserved its practical significance even at the beginning of the 20th century where it came to legal relations having arisen before the 1840s, and, accordingly, were subject to the local laws of that time.

Key words: codification of law, town law, estate acts, regulations, estates, townspeople, honorary citizens, self-government, community.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2020.07

УДК 342.9:6 34.07

О.С. ДУДЧЕНКО

Оксана Сергіївна Дудченко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

ORCID: 0000-0002-3537-2694

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ МОЛДАВСЬКОЇ АВТОНОМНОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1924–1940 РР.) У СКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Постановка проблеми. Серед багатьох актуальних та остаточно не вирішених проблем юридичної науки залишається визначення правового статусу автономії у складі держави. У процесі трансформаційних змін, що відбуваються в Україні, дослідження особливостей формування органів державної влади автономних утворень на певних історичних етапах розвитку суспільства набувають особливої актуальності. Так, на особливу увагу заслуговує дослідження конституційно-правових засад створення Молдавської Автономної